ئایا دروستە بەکارهێنانی

وشەی

گیان بۆ اللە ؟

نووسەر:
مامۆستا ئوسامە تەوحیدی شارەزووری

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

نـــــاوی نامیلکە

ئایا دروستە بەکارهێنانی وشەی گیان بۆ الله ؟

نـوسەر:
ماموستا ئوسامە تەوحیدی شارەزووری

الدَّولَةُ الإسلامِيَّة
خلافةٌ على منهاجِ النُّبوّة

١٤٤٧ هـ

شيخ الإسلام ابن تيمية له [مجموع الفتاوى] ئەفـەرموێت : فقد قيل:

أكثر اختلاف العقلاء من جهة اشتراك الأسماء. وكثير من نزاع الناس في هذا الباب هو من جهة الألفاظ المجملة التي يفهم منها هذا معنى يثبته، ويفهم منها الآخر معنى ينفيه.

واتا : وتـراوە زۆربەی ناکۆکی نێوان ژیرەکـان بەهۆی هاوبەشی ناوەکانەوەیە (**وشـەیەک چەند مانایەکی هاوبەش هەڵئەگرێت**) زۆربەی ناکۆکیـەکانی خەڵکی لەم بابەتەدایـە لەڕووانگـەی بەکارهێنانی ئەو دەستەواژە ناڕوونانەی کە کەسێک بەمانایـەک لێی تێ ئەگات وجێگیری ئەکات وکەسێکی تر بەمانایـەکی تر لێی تێ ئەگات و نەفی ئـەکات .

— لە کـاتێکدا ئەگەر وشـەیەک هەبێت لەلای خەڵک ناکۆک بـن لەواتاکەی کەسێک واتایەکی چی لێ دەربکات و یەکێکی تر بەواتای خـراپ لێکی بـاتەوە **ئایـا داواکاری شەرع چیە لەوبابەتەیـا** ؟

ئیمام ـ القرطبي له [تەفسیرەکەیـدا (2/ 57)] لەڕاقەی وتەی الله تعالــى { **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا** } [البقرة : ١٠٤]

ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە لەکاتی قسەکردن لەگەڵ پێغەمبەردا صلى الله عليه وسلم مەڵێن (راعنا)

ئیمام ـی القرطبی ئەفەرموێت : باسی یەکێکی تر لەنەفامیەکانی جولەکە کراوە کەمەبەست لێی ئەوەیە الله تعالى ڕێگری لەموسڵمانان ئەکات هاوشێوەی جولەکە نەکەن.

— ڕاستی وشەی **(راعنا)** لەزماندا واتا گوێمان لێ گرە وگوێت لێ ئەگرین و بمانپارێزە وئەتپارێزین و ئاگات لێمان بێت ئاگامان لێتە وەئەکرێت بەواتای گوێت شل کە بۆقسەکانمان هاتبێت لە بەکارهێنانی ئەم دەستەواژیە جۆرێک لەرِق ـی تێدایە بۆالله تعالى فەرمانیکرد بە باوەڕداران کە باشترین ونەرمترین وشە هەڵبژێرن

هاوەڵی بەڕێز **ابن عباس** ئەفەرموێت: **كان المسلمون يقولون للنبي صلى الله عليه وسلم : راعنا. على جهة الطلب (أي التفت إلينا)، وكان هذا بلسان اليهود سبا، أي اسمع لا سمعت،**

واتا : موسڵمانان بەپێغەمبەریان ئەفەرموو صلى الله عليه وسلم راعنا بەمەسـتی داواکردن **(واتا ئاوڕمان بۆبەرەوە)** ئەم وشەیە بەزمانی جولەکەکان جنێـو بـوو واتا ببیستە وهەرگیز گوێت لێ نەبێت

فاغتنموها وقالوا: كنا نسبه سرا فالآن نسبه جهرا، فكانوا يخاطبون بها النبي صلى الله عليه وسلم ويضحكون فيما بينهم،

واتا : جولەکەکـان ئەمەیان بەهەل زانی وتیان پێشتر بەنهێنی جنێومان ئەیـا بـەڵام ئێستا بەئاشکرا جنێوی ئەیەینێ بەم وشەیە قسەیان لەگەڵ پێغەمبەرا ئەکرد صلى الله عليه وسلم لەنێوان خۆیانا پێ ئەکەنین

فنزلت الآية، ونهوا عنها لئلا تقتدي بها اليهود في اللفظ وتقصد المعنى الفاسد فيه.

واتا : ئیتر ئەم ئایەتە دابـەزی ونەهیکرد لەموسڵمـانان بۆئەوەی جولەکەکان چاویان لێ نەکەن لە بەکارهێنانی ئەو وشەیـە مەبەستە خراپەکەی خۆیـان جێ بەجێ نەکـەن

الثانية :- في هذه الآية دليلان: أحدهما- على تجنب الألفاظ المحتملة التي فيها التعريض للتنقيص والغض

دووەم :- لەم ئایـەتەدا دوو بەڵگە هەیە

یەکەمیـان : ئەوەیە دوورکەوتنەوە لەو دەستەواژانــەی مانا هەڵگــرن کە ناڕاستەوخۆ واتـای کەمکردنەوە و بـێ ڕێزی کـردن ـی تێدایـە

الدليل الثاني- التمسك بسد الذرائع، وحمايتها وهو مذهب مالك وأصحابه وأحمد ابن حنبل في رواية عنه، وقد دل على هذا الأصل الكتاب والسنة"

بـەڵگەی دووەم : لەم ئایەتە ئەوەی تێدایە دەستگرتن بەبەستن وداخستنی ڕێگاکانی گەیشتن بەخراپە وپاراستنی ئەم بنەما (شەرعیە) ئەمەش بۆچونـی مالك وهاوەڵانـی واحمد وهاوەڵانێتی لە ڕیـوایەتێکدا کەلێوەی هاتوە وە بۆ ئەم بنەمایـەش قورئان وســوننەت بەڵگەیە لەسەری .

— **مامۆستا ئوسامە تەوحیدی** ئەفەرمووێت : کەواتـا بەپێی ئایـەتەکە و تەفسیری زانایـانمان گەر وشـەیەک مەبەسـتی باش وخراپ بگرێتە خۆی ئـەوا مەنع ئەکـرێت وەک چۆن الله تعالی قەدەغەی کرد لە هاوەڵان ئەو وشەیـە بەکارنەهێنن سـەرەڕای مەبەست پاکـی هاوەڵان بـەڵام چونکـە هەمان وشە بۆ مەبەستی تریش بـەکاریـەت لەلایەن خەڵکـانێکی تر الله تعالی قەدەغەی کردن ئەمە بەڵگەی یەکەم ـی ئایەتەکەیە

— بـەڵگەی دووەم ئەوە ئەبێت بەبنەمایـەک گەرشتێـک خۆی لەخۆشیدا حەرام نەبێت بەڵام سەربکێشێت بۆ حەرام ئەوا وەک **(سد الذرائع)** قاعیدەیـەکی فقهـی ئەوشتەش قەدەغەئەکرێت

پـاشان وشەی خــوا گیـان : ئەگەر سەیری ڕووکەشەکەی بکەین وازبهێنین لەمەبەست ونیـەتەکان سەرەتا قسە لەسەر ڕووکەشی بکەین لەڕووانگەی شــەرعەوە

لەقاعیدە شەرعیەکان زانایـان فەرموویـانە وەکو **ئیمامی الشنقیطی** رحمـه الله تعالى : (والظاهر يجب الحمل عليه إلاّ لدليل صارف عنه كما لو قلت رأيت أسداً فهذا مثلاً ظاهر في الحيوان المفترس، محتمل في الرجل الشجاع) [30 فائدة من رسالة الأسماء والصفات نقلا وعقلا للإمام الشنقيطي رحمه الله]

واتا : واتای ڕوالـەتی وشە پێویستە کاری پێ بکرێت تەنها مەگـەر بەڵگەیـەک هاتبێت لەواتا ڕواڵەتیەکەی لای بەرێت وەک چۆن ئەگـەر تۆبڵێی شـێرێکم بینی ئەم وتەیەت وەک ڕواڵەت مەبەستت پێی گیانداری دڕەندەیە بەڵام ئەگەری هەیـە مەبەستت پێی پیاوێکی ئازابێت

ــــ بـەڵام پێویستە حوکم لەسەر ڕواڵەتەکەی بدرێت چونکە ڕواڵەتەکەی ئەو واتایـە ئەبەخشێت تائەوکاتەی بەڵگەیـەک بێت لەواتا

ڕواڵەتیەکەی لای بەرێت ئەمەش مەنهەجی سەلەف بوە رحمهم الله تعالى لەگەڵ هەموو ئەو وشانەی کەهاتون ئەیانفەرموو :

(أمروا على ظاهرها) لەسەر واتا ڕواڵەتیەکەی وەری بگرن وبیگێڕنەوە

(أمروها كما جاءت) چۆن هاتوە ئاوا تێپەڕی کـەن

— کەواتا ئەصل لەشەرع وبنەماشەرعیەکان ئەوە ڕواڵـەتی وشەکە چۆن بێت بەوە بڕیار لەسەر وشـەکە ئەدرێت

ئیمامـی الذهبي رحمه الله تعالى ئەفەرموێت : المنازعات اللُّغَوِيَّة والاصطلاحية والعقلية والشرعية مَا يبين أَن الْوَاجِب الاعتصام بِالْكتاب وَالسّنة.

واتا : کێشـە وناکۆکی زمانەوانی وزاراوەیی وئەقلی وشەرعی ئەوە دەرخات کەواجب ئەوەیە دەستبگیرێت بەقورئان وسونەتەوە.

قالَ الله تَعَالَى: (**وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعاً وَلاَ تَفَرَّقُواْ**) [آل عمران: 103] واتا : بەتێکڕا گشتتان دەست بە ڕشتەی ئایینی الله تعالى و قورئانەکەیەوە بگرن و قەت لێی نەترازێن و کارێکیش مەکەن ببێتە هۆی پەرت بونتان.

وَقَالَ تَعَالَى: (**اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ**) [الأعراف : ٣] واتا : خەڵکینە! هەرچی لەلایەن پەروەردگارتانەوە دابەزێنراوە بۆتان پەیڕەوی بکەن.

وَقَالَ تَعَالَى: (**وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُوداً**) [النساء : ٦١] واتا : کاتێکیش بەو دووڕووانە بگوترێ وەرنە لای ئەم بەرنامەو شەریعەتەی الله تعالى دایبەزاندووەو، وەرنە لای ئەم پەیامبەرەی الله تعالى تا کێشەکەتان بۆ ببڕێتەوە کەچی دووڕووەکان ئەبینی بەتوندی رووت لێوەردەگێڕن و قەتیش بەو بەرنامەو بڕیارەی تۆ رازی نابن!

قَالَ ابْن عَبَّاس رضي الله عنه : تكفل الله لمن قَرَأَ الْقُرْآن وَعمل بِهِ أَن لَا يضل فِي الدُّنْيَا، وَلَا يشقى فِي الْآخِرَة ثمَّ قَرَأَ: (**وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكاً وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى**) [طه : ١٢٤]

ابن عباس فەرمووی : الله تعالى گرەنتی کردوە بۆهەرکەسێ قورئان بخوێنێت وکاری پێ بکات لەدوونیادا سەرگەردان نابێت لەقیامەتیشا بەدبەخت نابێت پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە :

واتای ئایەتەکە : هەر کەسێکیش لەو قورئانەیەم ڕووی وەرگێڕێ ئەوە بێگومان ژیانێکی سەختی ئەبێت وە لە ڕۆژی قیامەتیشدا بەکوێریی حەشرو دادگایی ئەکەین.

فَمَا أثْبته الله وَرَسُوله أَثْبَتْنَاهُ وَمَا نَفَاهُ الله وَرَسُوله نفيناه، فالنصوص نعتصم بهَا فِي الْإِثْبَات وَالنَّفْي لفظا وَمعنى

هەرشتێک الله تعالـی و پێغەمبەرەکەی صلى الله عليه وسلم جێگیریان کردبێت ئێمەش جێگیری ئەکەین و هەرشتێکیش الله تعالی وپێغەمبەرەکەی صلى الله عليه وسلم نەفیـان کردبێت ئێمەش نەفی ئەکەین لە جێگیرکردن ونەفیکردن بەوشە و واتاکەی دەست ئەگرین بەکتابی الله تعالی وسونەتی پێغەمبەرەکەی صلى الله عليه وسلم .

ئـایە ڕواڵەت ـ ی وشەی خوا گیـان واتای چیـە ؟

ئێمە سەرەتا بـاسی ڕواڵەتەکەی ئەکەین چونکە لەئایەتەکەی سەرەوە هێنامانەوە مەبەست ـ ی هاوەڵان ئەوەنەبوو کەجولەکە مەبەستیان بـوو بەڵام چونکە ڕواڵەت ـ ی وشەکەیان لەیەک ئەچوو الله تعالی بەپێی ڕواڵەت وشەکەی قەدەغەکرد چونکە دوو واتـای هەڵ ئەگرت ئێمەش سەرەتا بەبێ باسکردن مەبەست تەنها باسی ڕواڵەتـی وشەکە ئەکەین بێگومـان الله تعالـی لەقورئان وسونەت گیانـی بۆخۆی بڕیار نەیـاوە بۆیە کەبوترێ خوا گیـان لێرەدا ڕواڵەت ئەم وشە جێگیرکردنی گیانە بـۆالله تعالـی بۆیە ڕواڵەت ـ ی وشەکە کوفرە سەلەف و قەواعیدی شەرعی بۆمامەڵەکردن لەگەڵ وشەکان بەپێی ڕواڵەت بـڕیاری لەسەر ئەیەن پـاشان کەسێک ئەو وشە بەمەبەستە ڕواڵەتیەکەی بەکارناهێنێت ئەمـە نابێت بەهۆی ئەوەی ئێمـە خودی وشەکە حەڵاڵ بـکەین و استحلالـی بکەین بەڵـکو ئێمە ئەبێت خەڵک فێربکەین بەپێی ئایەت لەو دەستەواژانە دووربکەونەوە کەچەند واتایـەک لـەخۆ ئەگرێت بەتایبەت لـەبواری عەقیدەیـا کـە بواری

عەقیدە سەلەف زۆر توندیان نواندوە تێیدا چونکە قسەکردنی ڕاستەوخۆیە لەسەر زات ی اللە تعالی بۆیـە ڕواڵەت ی وشە حەڵاڵ نابیت لەبەر نیەت ی کەسەکان خودی وشـەکە ڕواڵەتەکەی کوفرە و جێگیرکردن ی گیان ـە بۆاللە تعالی لەوانـەیە بپرسن ئەی کاتێ من ئەڵێم دایکە گیـان یان باوکە گیـان مەبەستم ئەوەیە خۆشمەوێیت لەوەڵامدا ئەڵێـم ئێمە باس لەخودی وشـەکە ئەکەین کەئەو وشەیە وشەی گیان لەگەڵ ناوی اللە تعالی نابێت بەکاربهێنرێت وە بۆ ڕێگەدان بە بەکارهێنان ی ئەو وشە نابـێت قیاس ی اللە تعالی بکرێت بەمرۆڤەکان وە اللە تعالی بشوبهنرێت بەدایکە وباوکە و فـلان وفیسـار چونکە اللە تعالی فەرموویـەتی (فَلَا تَضۡرِبُواْ لِلَّهِ ٱلۡأَمۡثَالَۚ) [النحل : ٧٤] ئێوە نموونە بۆ اللە تعالـی مەهێننە ئاراوە.

بـۆیە پێم مەڵـێ وشەی گیان بۆاللە دروستە چونکە کەبەمخلوقێک ئەڵێـن گیان مەبەستەکە ئەوەنیە گیان ی بۆبڕیار بەین بەڵکو مەبەستەکە خۆش ویستنە ئەڵێم ئەمە دیسـان گەڕانەوەیە بۆمەبەست چونکە ئەصل لەوشەکان کارکردن ـە بەڕواڵەتیانەو ڕواڵەت ی گیانـە

بۆاللە تعالی گونجاو نیە چونکە اللە نەفی کردووە لەسەرخۆی ئەمما بۆمرۆڤ بەکاری ئەهێینت بەهەربەمەبەستێ ئەوا قیاس ی مەکە بۆاللە تعالی چونکە خودی وشەی گیان نابێت وشایستە نیە بۆاللە بەکاربهێنرێت چونکە خۆی نەفی کردوە و اثبات ی نەکردوە بۆخۆی و لەبەر هیچ مەبەستێکیش چەندە چاك بێت نابێت وشەیەکی ڕواڵەتەکەی کوفرە بۆاللە تعالی یاخود هیچ نەبێت واتا هەڵگرە بدرێتە پاڵ اللە سبحانە وتعالی

پاشان ئەوانەی ئەم وشە واتا هەڵگرە بەکارئەهێنن بۆ بانگکردن لەاللە تعالی بەمەبەست ی جیاجیا ئەوا حوکم ی هەرکەسەیان بەپێی مەبەستەکەیەت ی بەڵام جیاوازبوون ی حوکم ی کەسەکان بەهۆی مەبەستە جیاوازەکانیان لەبەکارهێنان ی ئەو وشە واتای ئەوە ناگەیەنێت خودی وشەی خواگیان لەکوفرەوە بکات بەئیمان بەڵام جیاوازی مەبەست ڕۆڵ ی هەیە لەحوکم ـدا وەکچۆن جیاوازی مەبەست ی هاوەڵان لەوشەی راعنا ڕۆڵی هەبوو لەجیاوازی حوکمەکەیان لەگەڵ مەبەست ی جوولەکەکان

بـەڵام لەهەمان کـاتدا خودی ڕواڵەت ـی وشەکە قەدەغە ومەنع کـرا لەبەر ئەو هۆکارەی باسکرا بـەڵام گەر کەسێ وشەی خواگیـان بەکاربهێنێت بەمانا ڕواڵەتیەکەی واتا گیان بۆاللە تعالـی بڕیاربات ئەو کەسـە کافرەبێت یان بەواتـای خۆشویست ـی اللە تعالی وەکو گیان ـی خۆی یان بەواتای ئەوەی اللە تعالی گیان ـی ئەوە ئەوکەسـە کافرئەبێت وە ڕواڵەترین واتای وشەکەش جێگیرکردن ـی گیانە بـۆاللە تعالی گەرچی کەسەکە مەبەستیشی پێی ڕواڵەتی وشەکە نەبێت بـەڵام گەر گریمان کەسـێک هەبێت بڵێت من مەبەستم لەمە ئەوەیە اللە ـم لەگیانی خۆم خۆشترەوێت ئەڵێین هەرچەندە ئەمە تەئویل ولادانە لەڕووکەشـی واتای ڕواڵەت ولادانە بـۆ مەبەستی دڵ کەئەکرێت هەرکەسـەو بەمەبەستێکی جیاواز بیڵێت بۆیە مەبـەستەکەی تۆ نابێت بەحوکمێکی عام و واتا ڕواڵەتیەکە لە کوفرەوە بشەرعینێت چونکە ئەکـرێت هەرکەسەو بەمەبەستێکی جیاواز بیڵێت بـۆیە مەبەست ـی من وتۆ نابێت بەهۆی گۆڕینی ڕواڵەتە کوفریـەکە بۆ شەرعاندن وەک چۆن مەبەست ڕۆڵ ـی نەبوو

لەقەدەغەکردن ـ ی وشەی راعنا ، بـەڵام تێەگەشتن ـ ی هەڵەت بۆ ڕواڵەت ـ ی وشەکە **(واتا تەئویل)** هەروەهـا مەبەستی جیاواز لەگەڵ ڕواڵەتـی هەقیق ـ ی وشەکە **(نەبونی مەبەست لە بە کارهێنان وشەکە بەمانا ڕواڵەتیەکەی)**

ئەم دووهۆکـارە ڕێگرە لەتەکـفیرکردنـی بەکارهێنەر وەکچۆن لەهۆکاری ئایەتەکەی سەرەوە ئەوەمان ڕون کردەوە کەجیاوازی نێوان مەبەست ـ ی هاوەڵان وجولەکە هۆکاربوو بـۆ دووحوکم ـ ی جیاواز بەڵام جیاوازی مەبەست نەبو بەڕێگر لەقەدەغەکردن ـ ی وشەکە بۆیە جیاوازی مەبەست لەمەشدا خواگیان ـ ی کوفری ناکات بەوشەیـەکی شەرعی بەڵکـوهەرکـوفرە ئەو وشـەیە بـەڵام جیاوازی مەبەست ـ ی بەکارهێنەر وتەئویل ـ ی هەڵەی بۆ وشەکە ڕێگرە لەتەکفیرکردن چونکـە وەک لەپۆست ـ ی پێشوودا لەسەر مەلا محمد باسم کردووە دەقـی قسەکە بەم شێوە نوسیومە (پـاشان وشەی گیان بۆاللە جائیزنیـە) چـونکە بڵێی اللە گیان واتـا اللە گیانی هەیـە ئەمە کـوفرت کرد بـڵێی اللە گیان ـ ی منە هەرکـوفرت کرد بڵێی اللە ـم وەک

گیانم خۆشەوێ هەرکوفرت کـرد چونکە الله لەگیانیشت ئەبێت زیاتر خۆشت بوێت) کـەواتا ئەوەی تەکـفیری لەسەر ئەکرێت بەکارهێنانی وشەکەیـە لەسەر ڕواڵەتەکەی واتـا بەیەکێک لەوسێ واتایە بەکاری بهێنێت کە ئەو سێ واتایە لەواتا ڕواڵەتی وشەکە جیانابنەوە بـەڵام گەرکەسێ واتایـەکی تری بۆزیاد کـات کەکوفری نەبێت بڵێت من بەو مەبەستە بەکارم هێناوە گەرچ ـی ڕێگری لێ ئەکرێت ولێی قەدەغە ئەکرێت ئەوکوفرە بـەکاربهێنێت

بەڵام تەکفیری ناکـەین لەبەر ئەوەی تەئویل ـی ڕووکەشی وشەکەی کردوە بۆ واتایـەکی تر ومەبەستێکی وەک لەسەروتر هۆکارەکەمان باسکرد کەجیاوازی مەبەست لەگەڵ ڕواڵەتی وشە ڕۆڵی هەیە لەحوکم دابـەزاندن بـەڵام تەئویلـی هەڵە ومەبەستی جیاواز ئەو کوفری خواگیان حەڵاڵ ناکـات ونایشەرعێنت بەڵکو پێویستە بەتوندترین شێوە خەڵک لەوکوفرە دووربخرێتەوە نەک ئاسـان بکرێتەوە.

الحمد لله رب العالمين

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ

٢٠ - رمضان - ١٤٤٧ هـ